

SZÉP SZÓ

2007. JÚNIUS 16.,
SZOMBAT

A NÉPSZAVA
kulturális és társadalomkritikai melléklete

Benedek Szabolcs, Petschnig Mária Zita,
R. Székely Julianna

6., 8. oldal

Édes kettes hármásban
a Madách Színházban

4. oldal

Kibeszéletlen
forradalom

2. oldal

Kiss András
8. osztályos
cigány tanuló
beszéde
a Fehérvázbán

3. oldal

TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS

Az első hiba: Nagy Imréről halála napján emlékezünk meg. Nagy Imre nem csak tragédia, nem csak vereség, nem csak síralomház, nem csak akasztás, nem csak eltemetés arccal lefelé. Nem. A forradalom napján, október 23-án is koszorúznak, mécseseket, gyertyákat gyújtanak, temetői szertartásokat rendeznek. Nem november 4-én (bár persze akkor is), hanem október 23-án. Október 23. nem gyásznap, hanem a kezdet ünnepe.

A második hiba: mintha Nagy Imre életének nem lett volna időbeli dimenziója, mintha csak egyetlen kimerevített pillanat lenne: töredezett, hősi szavai a vérbíróság előtt, halála a bitófán. 1958. június 16-án. Nem.

Amikor 1988. június 16-án kimentünk – a hatósági tilalom ellenére – az utcára, s amikor a ma is tevékeny, a demokratikus rohamrendőrség október

2006. október 23-ával óhajtaná helyettesíteni 1956. október 23-át. Legvégül pedig azok a szocialisták, akik nem akarnak lemondani Kádár János sok száz-ezer tisztelőjének a szavazatáról – s mivel a manapság igen népszerűtlen szocialista pártelnök és miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc kívánta Nagy Imrét helyezni a pártmitológia középpontjába –, ugyan-csak relativizálni és trivializálni szeretné Nagy Imre történelmi helyét. Mindezekben az a közös, hogy kevesen akarják a kudarc emlékét a szekerükbe fogni. A vereség nem népszerű.

Az uralkodóvá vált történetmítosz szerint Nagy Imre a többinél valamivel derakabb kommunista volt, aki „sodródott” az eseményekkel, majd a forradalom veresége után gerincesen viselkedett. Fölkötötték. Nyugodjék. Punktum.

Az uralkodó történetmítosz ez esetben számár-ság.

Eredete a rendszerváltást megelőző zavaros esztendő homályába vész. Ezt a homályt akkortájt

nem érhetett el sikert az ávo teljhatalmának komoly korlátozása nélkül, ami már a sztálini rendszer komoly strukturális átalakítását jelenthette (volna) önmagában is.

A második pillér a gazdasági reform volt, amelynek lényege az akkumulációs (főhalmozási) téboly korlátozása, a fogyasztói választék (árúkinálat) szélesítése, a reálbér emelése, a nehéz- és hadiipar relatív súlyának csökkentése, a költségvetési „fegyelem” lazítása, a fizetetlen túlmunka és a munkahelyi terror csökkentése, a parasztság agyonadóztatásának és gyötrésének megszüntetése, s mindezzel az életszínvonal és az életminőség gyors emelkedése. Ezt követte a cenzúra enyhítése, a politikai bírálat megjelenése, a kultúra katonai jellegű, központi irányításának fokozatos szétértelmezése. A szolgalelkű szovjetmájmolás és hízélgés nagyrészt abbamaradt.

A KV-határozattal ellentétben a nyilvánosság elő került kormányprogram, majd Nagy Imre híres beszéde a Hazafias Népfrent kongresszusán – amely-

kezde a demokratikus szocialista forradalom előkészítésének spontán, ellentmondásos munkáját.

Jellemző a történelemhamisítás sikerére, hogy a forradalom tavalyi, ötvenedik évfordulójának betűtengerében nem fordult elő Déry Tibornak, a huszadik század egyik legnagyobb prózaírójának, a demokratikus baloldali, ellenzéki értelmiség ekkori vezéralakjának a neve. Nagy Imrét nem lehetett kiszerezni a csoportképből, ezért vele kapcsolatban maradt a szubtilis rágalmazás.

Pedig Nagy Imre éret – s amíg Rákosi 1954. évi puccsa le nem győzte –, sikeres reformprogramja (s ez a reform egyszerre volt gazdasági, politikai és erkölcsi reform) birtokában, egy már létező ellenzéki mozgás jelképeként került a forradalomban a kormányzat élére. Habozásai nemcsak azért érthetőek, mert a kommunista mozgalom évtizedek óta elkötelezett, fegyvermezzett harcosaként nehezen szakadt el a múltjától, hanem mert ma már világosabban látjuk, hogy fölbukkant az, amit nem

Néhány szó Nagy Imréről

Lőcsei Pál emlékének

23-ai tevékenységét jogállami szemzőből elemző V. tábornok rohamrendőrsége szétvert bennünket, a Kádár-rendszer alapvető hazugságát lepleztük le, az ezer lepellel eltakart tény: a Kádár-rendszer vérben fogant, s a megszálló idegen hatalom tartotta fenn. „Az azóta elhunyt ember”, akinek a nevét se bírta kimondani utolsó beszédében Kádár János, visszatért mint bosszúálló kísérlet. Ennek meg kellett történnie – de ez a mi történetünk, nem az övé.

Nagy Imre nem Kádárral harcolt (Kádár csak kivégeztette, igen, Moldova György! – meggyilkoltatta, ebben bizony Méray Tibornak volt és van igaza), Kádár uralma idején Nagy Imre már csak száműzött volt, fogoly, majd vádlott, majd büntetlen halálraítélt. Nem. Nagy Imre Rákossal harcolt. Életének – történetileg fontos életrésze – története van, nem pár nap villanása ez, hanem évek munkája és gyötrődése.

Sok fontos érdek fűződik ahhoz, hogy az antisztálinista bolshevikok küzdelmét elhallgassák. Van ennek liberális, jobboldali és „pártoszocialista” változata...

Sokan úgy szeretnék föltüntetni a huszadik század történetét – legutóbb éppen Heller Ágnes –, mintha ez egyszerűen a „demokrácia” (így, általában) és a „szocializmus” (így, általában) konfliktusából állt volna. Heller akadémikus szerint, aki nem a kapitalizmus föltétlen híve, az nem lehet demokráta. (Azt írja, hogy minden demokrácia kapitalista – demokrácia csak kapitalizmusban lehetséges –, de nem minden kapitalizmus demokratikus. Tehát ha a demokrácia a kapitalizmusra fogadnak, ötven százalékos esélyük van. Ilyen oddsszal még a lóversenyre se érdemes kimenni.)

Így minden roppantul egyszerű volna, de sajna, ez a hevenyészett elmélet képtelen megmagyarázni azt a fránya történelmet, amelynek az értelmezésére lenne hivatott.

A jobboldalnak ki kell irtania az antisztálinista baloldal emlékét a népi emlékezetből, amelyben

egyetlen írás oszlatta hatásosan, Vásárhelyi Miklósé, ezt 1988-ban publikálta a hálátlanul elfeledett Medvetánc, a pesti bölcsészkar ellenzéki folyóirata (újra megjelent tavaly: Vásárhelyi Miklós: „Az 1953-as kormányprogram”, A történelemben, Bp.: ES, 2006, 71-140). Az idevágó tényeket az akkori rezsim annyira titkolta, hogy a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1953. június 28-ai határozatát először csak 1986-ban közölte – nem ám a hivatalos sajtó, hanem – a földalatti AB Híromdó, Demszky Gábor lapja; s a forradalomba átcapó kurta reformkorszakról is csak a szintén földalatti Beszélő tett közzé komoly elemzéseket. (De hiszen Nyikita Szergejevics Hruscov sorsfordító „titkos beszédét” – az SZKP XX. kongresszusán – ez 1956-ban volt! – is csak a nyolcvanas évek végén merték a nyilvánosságra engedni Kádárék: harminc évvel később!)

Vásárhelyi tanulmánya – kötelező olvasmány – eleveníti föl és rendszerezi a nem is annyira feledésbe merült, mint amennyire feledésbe kényszerített „új szakasz”, kurta reformkorunk alapvető összefüggéseit. 1953-ban meghalt Sztálin. A halála után kialakult válságban a szovjet pártvezetés megnyirbálta a sztálinista diktátor, Rákosi Mátyás hatalmát, s a kormány élére az addig félreállított Nagy Imrét – a moszkvai magyar kommunista emigráció legkevésbé kompromittált tagját, az 1945 utáni földosztó minisztert – helyezte. Nagy Imre az emlelt, 1953. júniusi KV-határozatban az állampártra kényszerítette programját, amelynek lényege pár szóban összefoglalható: a sztálinizmus fölszámolása Magyarországon.

Ennek a programnak két pillére volt: az első a terrorpörökben elítéltek szabadon bocsátása és rehabilitálása, a jogellenes módon börtönbe vetett tízezrek kiengedése, az internálások és a koncentrációs táborok megszüntetése, az ártatlanok rehabilitálása. Ezt a Politikai Bizottság akkori többsége szabotálta ugyan, de a folyamat elkezdődött. S ez a folyamat

ben 1947 óta először jelennek meg a demokratikus patriotizmusnak legalább a stílusmotívumai (az iskolás gyerekekről szólóvá a miniszterelnök „kis magyarok”-nak nevezte őket...) – hatalmas lelkesedést váltott ki. Az ellenálló vagy vonakodó pártapparátussal szemben a kommunista értelmiség és az egyetemi ifjúság egyértelműen támogatta a reformprogramot. Akik 1948 és 1953 között a sztálini fanatizmus (Lukács György ezt különös szöfordulattal „bürokratikus messianizmusnak” keresztelte el) jóhiszemű áldozataiként váltak inkvizitorrá és a terrorrezsim propagandistáivá, azoknak a csalódás és a szegény hatására lelkiismeret-vizsgálatra és politikai hitük átértékelésére kellett sort keríteniük. („Bűnös vagyok, elhittem bűnödöt” – írta az ártatlanul elítélt Haraszti Sándornak ez idő tájt Benjámin László. Ezt az egykor közhellyé fakult idézetet megint föl kell ma idézni.)

Amikor a moszkvai szélirány változását kihasználva Rákosi Mátyás visszazerezte hatalmát a Magyar Dolgozók Pártjában, a párthatározatot, a kormányprogramot hallgatólagosan hatályon kívül helyezték, Nagy Imrét leváltották, kizárták a pártból, megfosztották összes tisztségétől, elvették kitüntetésait, még a Magyar Tudományos Akadémiából is kipenderítették (ennek a testületnek agrárközgazdász volt a tagja). De a szokásos sztálinista menettrend nem érvényesült: Nagy Imre nem gyakorolt önkritikát, beadványaival bombázta a Központi Vezetőséget, s ami még föltűnőbb és szokatlanabb volt, értelmiségi híveinek nagy része is kitartott mellette.

Ellenzék jött létre Magyarországon, s ennek a központja időnként a Szabad Nép és az Irodalmi Újság szerkesztősége volt. (A Magyar Nemzet és más, kevésbé ismert lapok is fontos szerepet játszottak.) Az SZKP XX. kongresszusa után megindultak a Petőfi Kör híres vitái, a pártellenzéki, ellenzéki kommunista értelmiség – fölig tudatosan – meg-

holmi sztálinista, hanem Kéthly Anna (a szociáldemokrácia házi őrizetből, kényszerlakhelyről akkor szabadult vezetője) nevezett már az októberi napokban „ellenforradalmi veszélynek”, s amit – az 1945 előtti viszonyok restaurációját – egyértelműen elutasított a forradalmi magyar értelmiség Németh Lászlótól az ún. „reformkommunistákig” és demokratikus szocialistákig.

Nagy Imre államférfi volt – Lukács György, egyébként Nagy Imre forradalmi kormányának minisztere, nem mondott igazat, amikor azt állította, hogy Nagynak „nincs programja” –, és nem pusztán hősi halála, mártírsága miatt érdemes tiszteletünkre. Éppen a programja, a pluralista, szabad, demokratikus szocializmus programja az, amelynek a létét is le akarják tagadni azok, akik evvel a programmal ma már nem rokonszenveznek. Ehhez joguk van, sőt megfontolandó megfontolásai is vannak, de ez a történelem átirásához nem elég nyomós érv.

Nagy Imrét nem a merő véletlen tette azzá, aki lett, és öröksége nem pusztán a 301-es parcella. Mához egy évre lesz kivégzésének ötvenedik évfordulója és a huszadik évfordulója annak, hogy mi – az egykori demokratikus ellenzék – kimentünk az utcára, hogy a Kádár-rendszert szembe-sítsük a hazugságaival.

Jó volna, ha addig a közben fölhalmozódott új hazugságokat is eltakarítanánk az útból.

A Szép Szó megjelenését a Kelemen Gyula Alapítvány támogatja